

“ZAMONAVIY TA’LIMDA MASOFAVIY O’QITISH: BILISH VA KOMPYUTER”

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18663481>

Ergasheva Guzalxon Ergashaliyevna

Farg‘ona viloyati pedagogik mahorat markazi

“Amaliy fanlar va axborot texnologiyalari” kafedrası dotsenti v.v.b,

elektron pochta: guzalphonergaseva976@gmail.com, telefon: + 99899-721-22-71

Аннотация: *Ushbu maqolada masofali o‘qitish hozirgi kunning barcha talablariga javob berishi, ayniqsa, yo‘l xarajatlarini hisobga olmaganda, kunduzgi ta‘limni barcha sistemalarini tashkil qilishida mablag‘lariga ham o‘z ta‘sirini ko‘rsatishi, lekin bularni amalga oshirishda ko‘pgina faktorlar hisobida qiyinchilik bilan amalga oshirilib kelinishi haqida bayon qilingan.*

Kalit so‘zlar: *матбуот, масофа, коммуникация, модель, система, автоном, сиёсат, масаввур, кўникма, портал*

Annotation: *In this article, distance education meets all the requirements of the present day, especially if it affects the funds for the organization of all systems of full-time education, excluding travel expenses, but in the implementation of these it is stated that it will be implemented with difficulty due to many factors.*

Keywords: *press, distance, communication, model, system, autonomous, policy, imagination, skill, portal*

Аннотация: *В данной статье дистанционное образование отвечает всем требованиям сегодняшнего дня, особенно если оно затрагивает средства на организацию всех систем очного образования, исключая командировочные расходы, но при реализации оных констатируется, что оно будет реализуется с трудом из-за многих факторов.*

Ключевые слова: *пресса, дистанция, коммуникация, модель, система, автономная, политика, воображение, умение, портал.*

O‘quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishni rivojlantirishda masofali o‘qitish alohida o‘rin egallaydi. Masofadan turib o‘qitish bu inson o‘zining bilim darajasini oshirishni ishlab chiqarishdan ajralmagan

holda xoxlovchilar, maktabga borish imkoniyati bo‘lmagan, nogironlar, keksa yoshdagilar kabilar uchun katta yo‘l ochib beradi. Masofali o‘qitishda biz hech kimni majbur qila olmaymiz. Bunda xohlovchi o‘z imkoniyatiga qarab

muloqot qilish, qo'shimcha axborot to'plash va fikr almashish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masofali o'qitish hozirgi kunning barcha talablariga javob beradi, ayniqsa, yo'l xarajatlarini hisobga olmaganda, kunduzgi ta'limni barcha sistemalarini tashkil qilish mablag'lariga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ma'lumki, ko'p yillar davomida sirtqi ta'lim asosan televedeniya, radio yoki matbuot orqali amalga oshirilib kelinmoqda. Lekin bularni amalga oshirish ko'pgina faktorlar hisobida qiyinchilik bilan amalga oshirilib kelindi. Yangi axborot texnologiyalari asosida masofali o'qitishni tashkil qilishning bir qator usullari mavjud: interfaol teoevedeniya, telekommunikatsiya, CD-ROM texnologiyasi asosida, o'quv radio va televedeniya, video lentalar va hokazo. So'ngi yillarda to'rt xil turdagi masofali o'qitish keng tarqalmoqda:

1. Interfaol televedeniya (two-way TV);
2. Axborot almashinuviga asoslangan kompyuterli telekommunikatsiya setlari (regional va global, internet);
3. Multimediali, interfaol rejimli, videokonferentsiyalar o'tkazish imkoniga ega kompyuterli telekommunikatsiya setlari;
4. Birinchi va ikkinchi turlar kesimida. Masofadan o'qitish bu Internet tarmog'i orqali sizga qulay bo'lgan vaqtda o'qishdir.

Masofadan o'qitishning tarkibiy belgilari: o'qituvchi, o'quvchi, kommunikatsiyadir.

Masofadan o'qitish uslubiy materiallari quyidagilardir:

- Darslik
- Audio va video darsliklar
- Onlayn darslar (Internet saxifa)
- Elektron kutubxonalar
- Testlar
- Mul'timedia elektron darsliklar

Shunday qilib, masofadan o'qitishda virtual kutubxonalar, sputnik orqali videokonferentsiyalar, darslar, Internet yordamida muloqot va informatsiya olish imkoniyatlari paydo bo'ldi. Bu esa o'quvchi uchun maxsus o'qish doirasini berdi. O'quvchining fanni o'zlashtirish tezligi va sifati keskin yaxshilandi. Dunyo amaliyotida ochiq va masofali o'qitish hozirgi kunda asosan oltita modelga asoslangan:

1-model. Eksternat tipida o'qitish. Bunda o'quvchi maktab yoki oliy o'quv yurtida o'qitishning kunduzgi ta'lim tizimidan foydalanmaydi. Bunda o'quvchi ta'lim muassasasiga qatnamasdan atestat yoki diplomga ega bo'ladi.

2-model. Oliy o'quv yurtida o'qish (kunduzgi ta'lim). Bu butun bir sistema bo'lib, ta'lim kunduzgi, sirtqi yoki masofali o'qitish yangi axborot texnologiyalari asoslangan holda amalga oshiriladi. Bu usuldan ko'pgina xorijiy oliy o'quv yurtlarida keng foydalanilmoqda.

3-model. Bir nechta oliy o'quv yurtlarining o'zaro hamkorligida o'qitish. Bunda bir qator davlatlardagi oliy o'quv yurtlari o'zaro hamkorlikda sirtqi va masofali o'qitish yo'lga qo'yilib

talabalar xoxlagan davlatdagi oliy o'quv yurti yoki kollejda o'z davlatini yoki uyidan uzoqlashmasdan ta'lim olish huquqiga ega bo'ladi.

4-model. Avtonom ta'lim berish muassasasi. Masofali o'qitishga asoslangan multimediali kurslardan iborat maxsus ta'lim berish muassasasi. Bunda shuningdek bilim darajasini baholash va atestatsiya qilish ham amalga oshiriladi. Bunday oliy o'quv yurtlaridan Londondagi ochiq universitetni, AQShdagi Milliy texnologiya universitetlarini misolida qarash mumkin.

5-model. Avtonom o'qitish tizimi. Ushbu usulda o'qitish asosan TV, radio aloqa vositalari orqali yoki qo'shimcha chop etish vositalari orqali amalga oshiriladi. Bu usulda hozirda amerika-samoa televizion proekti faoliyat ko'rsatmoqda.

6-model. Multimediali masofali o'qitish. Bu asosan katta yoshdagi, to'liq o'rta ta'limga ega bo'lmaganlar uchun qulay bo'lib, ularni o'rta maktabni tugatishlarida yordam ko'rsatadi. Shunday qilib, axborot texnologiyalari yordamida masofali o'qitishni joriy qilinishi ma'lum moddiy qiyinchiliklarga duch kelsada, o'z samarasini berib kelmoqda.

Bugun O'zbekiston jahon hamjamiyatiga integrallashtirish yo'lida faol siyosat yuritib, iqtisodiy, ilm-fan, ta'lim sohasi va axborot almashish borasida dunyo xalqlari bilan o'zaro hamkorlikni tabora mustahkamlamoqda. Bu borada yurtimizda bir qancha ishlar amalga oshirildi. Kadrlar tayyorlash

milliy dasturining sifat bosqichida mamlakatimizda axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, ta'lim tizimiga xorijiy o'quv markazlarining yangi pedagogik texnologiyalarini ijobiy tajribalarini jalb etish va ulardan amalda foydalanish ta'lim sohasidagi muhim vazifalardan biridir. Ma'lumki, fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ilmiy bilimlar, tushuncha va tasavvurlar hajmi keskin ortib bormoqda. Bu, bir tomondan, fantexnikaning yangi soha va bo'limlarining taraqqiy etishi tufayli uning differensiallashuvini ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida integratsiya jarayonini vujudga keltirmoqda. Bunday sharoitda, yuqori malakali pedagog kadrlarga bo'lgan talablar ortib borib, barkamol avlodni asrlar davomida shakllanib kelgan umuminsoniy va milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash layoqatiga ega, fanning fundamental asoslarini, pedagogika va psixologiya metodlarini mukammal egallagan, kasbiy tayyorgarligi yuksak darajada bo'lgan hamda zamonaviy pedagogik va axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotda qo'llash ko'nikma va malakasini puxta o'zlashtirgan ijodkor pedagoglarni tayyorlash talab etiladi. Ilmiy texnikaviy taraqqiyot ishlab chiqarishning ko'p sonli tarmoqlari bilan bir qatorda ta'lim sohasiga ham zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishni taqozo etmoqda. Chunki, pedagogning o'quv jarayonini tashkilotchisi sifatida emas, balki

bilimlarni egallash manbalaridan biriga aylanib qolayotganligi, ilmiy-texnik taraqqiyotning rivojlanayotgan bosqichida axborotlarning keskin ortib borayotganligi va ulardan o'qitish jarayonida foydalanish uchun vaqtning chegaralanganligi ta'lim tizimiga zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Ta'lim islohotlari amalga oshirilayotgan hozirgi davrda har bir fanni o'qitish mazmunini qayta tahlildan o'tkazish va buni tubdan isloh qilish nuqtai nazardan yondashuv zarur bo'ladi. Bugungi kunda zamonaviy axborot-kommunikatsi

texnologiyalarining jadal sur'atlar bilan rivojlanishi va joriy etilishi jamiyat taraqqiyotining barcha yo'nalishiga ulkan ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Har bir sohaga tegishli ko'plab Web-portallar, internet saytlari, axborot tizimlarining yaratilishi va elektron axborot almashish, markazlashgan axborot resurslari, turli ko'rinishdagi interaktiv xizmatlaridan foydalanishning keng y o'lga qo'yilishi esa keng qatlamdagi jamoatchilik orasida axborot tanqisligiga barham berilishiga, ma'lumot olish, qayta ishlov berish va uzatish imkoniyatining keskin oshuviga va boshqa ko'pgina qulayliklarni keltirib chiqarmoqda. Jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan texnologiyalar ta'lim-tarbiya jarayonining tez takomillashishini va yangi texnologik muhitga moslashishini taqozo etadi, ya'ni o'qituvchi pedagogik va axborot vositalaridan to'liq foydalana bilishi va ishlata olishi talab etiladi. AKTning eng ommalashgan vositalaridan biri bu –

televideniye hisoblanadi. Ta'limiy teledasturlardan butun dunyoda keng foydalaniladi, bu esa masofaviy ta'limning yorqin ko'rinishidir. Televideniye orqali tayyorlangan turli ta'limiy vositalarni keng foydalanuvchilar auditoriyasi uchun namoyish qilishning imkonini mavjud. Bunda o'quvchi va talabalar o'z bilimlarini maxsus imtihon va testlar yordamida tekshirishlari mumkin. Demak, ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, internet, elektron darsliklar va multimedia resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish orqali ta'lim-tarbiya jarayoni sifatini oshirish kafolatlanadi.

Mamlakatimiz rivojlanishining muhim sharti zamonaviy iqtisodiyot fan, madaniyat, texnika va texnologiya rivoji asosida kadrlar tayyorlashning takomillashgan tizimining amal qilishiga erishishdir. Fan va texnikaning jadal rivojlanishi ta'lim jarayonida ham jiddiy o'zgarishlar yuz berishini taqozo etdi. Dars davomida o'quvchilarning faolligi va qiziquvchanligini muntazam ravishda rivojlantirib borish dolzarb mavzuga aylandi. Ta'lim jarayoni markazida o'quvchining turishi va sub'yekt sifatida faoliyat ko'rsatishi lozim bo'lib qoldi. Agar dars jarayoni zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda mukammal rejalashtirilmasa, aniq qo'yilgan maqsadga erishib bo'lmaydi. Natijada zaif, yetarli darajada tashkil etilmagan dars samarasiz yakunlanadi. O'quvchi zerikib keraksiz hissiyotlarga beriladi, uning bilimga chanqoqligi pasayadi va hatto o'qishga bo'lgan

qiziqishi sinadi. O'quvchi bu fanga salbiy munosabatda bo'la boshlaydi. Shuning uchun o'qituvchi interfaol metodlarni dars jarayoniga tatbiq qilar ekan, o'quvchilarda fanga va mavzuga qiziqishni uyg'ota olishni o'z rejasidan chetda qoldirmaslik kerak. Didaktik adabiyotlarda, o'quv munozaralari va bahslarni tashkil etishda interfaol usullardan samarali foydalanish tavsiya etila boshladi. O'qituvchi o'qitish va o'rgatish, shuningdek, mavjud imkoniyat va sharoitlardan unumli foydalanish uchun mas'ul shaxs hisoblanadi. Bu vazifani bajarish uchun o'qituvchi o'qitish jarayoni hamda o'qitiladigan fanlarning ilmiy va texnik jihatlarini to'liq bilishi lozim. Bundan maqsad shuki, o'qitish uslubi shunday yo'lga qo'yilsin-ki, bunda o'quvchilar o'qitilayotgan fanni to'liq o'zlashtira olishsin. O'qitish usullarining o'quvchilar talabiga mos kelishini aniqlashda o'qituvchi o'z dasturining quyidagi oltita asosiy tarkibiy qismini hisobga olishi zarur: rejalashtirish, mavjud imkoniyat va sharoitlar, uslublar, faoliyatlar, teskari aloqa va nazoratdan iborat. O'qitishning zamonaviy metodlarining quyidagi xususiyatlari mavjud: Insonning muhim hayotiy ehtiyoji bo'lgan muloqot – o'qitish jarayonining barcha bosqichlarida qo'llaniladi. O'qitish jarayonida o'quvchilarga o'z kuchi, bilimi, iqtidorini namoyon etishga teng imkoniyatlar beriladi. O'quvchilarning kichik guruhlarda hamkorlikda ishlashida ijtimoiy-psixologik jihatdan qulay muhit yaratilib, muloqotda bosqichma-bosqich

va samarali ishtirok etishga zamin tayyorlanadi.

O'quvchilar muloqotda faol ishtirok etishlari uchun faqat eshitishlari shart emas, balki eshitganlarini tahlil qilish, fikr yuritish, fikrlarning asosli va tushunarli bo'lishiga erishish lozimligini anglaydilar. O'quvchilar bilan hamkorlikda, kichik guruhlarda ishlashi orqali qo'yilgan vazifalarni talab darajasida bajarish, olingan natijalarni tahlil qilish, ularning to'g'riligini tekshirib ko'rish, taqdim etish va boshqa guruhlar tomonidan e'tirof etishlariga erishishlari lozim. O'quv munozaralari va bahslarni tashkil etish quyidagi bosqichlardan iborat bo'ladi:

I. O'quv munozaralari va bahslarni keltirib chiqaradigan o'quv topshiriqlari bilan tanishish.

II. O'quv topshiriqlaridagi muammolarni hal etish yo'llarini belgilash;

III. Axborot manbai yoki darsliklardagi o'quv materialini o'rganish, tahlil qilish va undagi asosiy g'oyani ajratish;

IV. Muammolarni hal etish bo'yicha javoblarni tayyorlash;

Javoblarni ko'rgazmali vositalar yordamida dalillash;

Javoblarning to'g'riligini tekshirib ko'rish;

O'z-o'zini nazorat qilish, o'zaro nazoratni amalga oshirish.

Shunday qilib, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham o'rganilayotgan fanga bo'lgan qiziqishni oshirish o'quvchilarda mustaqil

va ijodiy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin ekan.

Yuqorida aniqlangan me'zonlar asosida mos keladigan o'qitish va o'rgatish dasturini ishlab chiqish uchun o'qituvchi quyidagilarga qodir bo'lishi lozim:

- haqiqatda mavjud o'rgatish malakalariga ega bo'lish;
- tinglovchilarning bilim darajasini baholash uchun o'rnatilgan me'yorlarni aniqlash mezonini tushuntirib berish;
- namunaviy mashg'ulotlarni o'qitishning maqsadlari qilib olish;
- tinglovchilarning o'quv materiallarni yaxshi o'zlashtirishlari uchun rejalashtirilgan loyiha va o'qitish uslublarining mosligini aniqlash.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish bo'yicha maxsus tuzilgan dastur joriy qilingandan keyin o'qituvchi o'quv faoliyatining mazmunini yoki uslublarni tekshirish, o'quvchilar bilan teskari aloqa o'rnatishga qodir bo'lishi lozim.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali o'qitishga oid ko'rsatmalar:

- shaxsiy o'qitish uslubiga tanqidiy nuqtai nazardan qaramaslik.
- ba'zi bir o'qituvchilar o'z ustilarida ishlamay, eskicha uslubda o'qitishda davom etishadi.
- nima uchun o'qituvchilar o'z o'qitish uslublarini o'zgartirishlari lozim?
- ular o'z tinglovchilariga ega va bu tinglovchilar ularni hurmat qiladi.
- sinfda yoki boshqa bir o'qitish bilan bog'liq muhitda, haqiqatda, qanday

hodisalar ro'y berayotganligidan xabardor bo'lish va o'qitish jarayonining to'g'ri olib borilayotganligini tizimli ravishda aniqlab borish maqsadida o'qituvchilar o'z o'qitish uslublarining talabga mos kelish yoki kelmasligini tekshirib borishlari ular uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Mustaqil Vatanimizda shakllanayotgan milliy g'oya bosh Qomusimizda e'tirof etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va jamiyatni barpo etish, shuningdek ijtimoiy-iqtisodiy hamda madaniy rivojlanishining yuqori bosqichlariga ko'tarish, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidan munosib o'rin egallashiga yo'naltirilgan ezgu maqsadlarini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqsadlarning ijobiy natijalarga ega bo'lishi, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamini hosil qilish, ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishga bog'liqdir. "Biz ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz", deb ta'kidlab o'tgan davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev. Qolaversa, Mamlakatimizning birinchi Prezidenti ta'kidlaganlaridek, "Biz farzandlarimizning nafaqat jismoniy va ma'naviy sog'lom o'sishi, balki ularning eng zamonaviy intellektual bilimlarga ega bo'lgan, uyg'un rivojlangan insonlar

bo‘lib, XXI asr talablariga to‘liq javob beradigan barkamol avlod bo‘lib voyaga yetishi uchun zarur barcha imkoniyat va sharoitlarni yaratishni o‘z oldimizga maqsad qilib qo‘yganmiz” Malakali kadrlar tayyorlash muassasaining har bir bosqichi o‘zida ta‘lim muassasaini samarali tashkil etish, uni yuqori bosqichlarga ko‘tarish, shu bilan birga jahon ta‘limi darajasiga yetkazish borasida muayyan vazifalarni amalga oshirish lozim. Xususan, mazkur muassasaning uchinchi bosqichi ta‘lim muassasalarining resurs, kadrlar va axborot bazalarini yanada mustaxkamlash, o‘quv tarbiya muassasaini yangi o‘quv uslubiy majmualar, ilg‘or pedagogic texnologiyalar bilan to‘liq ta‘minlash” kabi dolzarb vazifalar ijobiy xal etilmog‘i lozim Hozirgi kunda yurtimiz ta‘lim muassasalari faoliyati yangi pedagogik texnologiyalarni olib kirishga qaratilgan harakat jahonning bir qator yetakchi tashkilotlari bilan hamkorlikda olib borilmoqda.

Darhaqiqat, inson qaysiki kasb sohibi bo‘lishidan qat’iy nazar o‘z ishiga,

mashg‘ulotiga qunt bilan, mehr bilan yondashsa, uning butun sir asrorini, usul va vositalarini mukammal egallaydi, shu bilan birga o‘z-o‘zini anglaydi, shu sohada kamol topadi. O‘qituvchi kimni o‘stirsa, tarbiyalasa o‘zi ham o‘sadi, ulg‘ayadi, donishmandlik kasb eta boradi. Ta‘lim texnologiyasi bu – ta‘lim maqsadiga erishish muassasaining umumiy mazmuni, ya’ni, avvaldan loyihalashtirilgan ta‘lim muassasaini yaxlit tizim asosida, bosqichma-bosqich amalga oshirish, aniq maqsadga erishi yo‘lida muayyan metod, usul va vositalar tizimini ishlab chiqish, ulardan samarali, unumli foydalanish hamda ta‘lim muassasaini yuqori darajada boshqarishni ifodalaydi. Pedagogik texnologiyaning markaziy muammosi – o‘quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta‘lim maqsadiga erishini ta‘minlashdan iborat. Pedagogik texnologiya muayyan loyiha asosida tashkil etiladigan, aniq maqsadga yo‘naltirilgan hamda ushbu maqsadning natijalanishini kafolatlovchi pedagogik faoliyat muassasaining mazmunidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2022. – 464 b.
2. Mirziyoyev Sh.M., Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma’ruza, 2017- yil 14-yanvar // Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 104 b.

3. Jumanazarov S. Ta'limda raqamli texnologiyalar. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent: 2023. – 46 b.
4. Begimkulov U. Sh. Pedagogik ta'limni axborotlashtirish: nazariya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: FAN, 2011. – 232 b.
5. F. M. Fayziyeva, D. M. Sayfurov, R. K. Atamuratov, F. R. Tursunova, S. X. Dottoyev, M. M. Tilovova. "Informatika va axborot texnologiyalari": umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinfi uchun darslik: -Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. -269 b.
<https://infocom.uz> – “Raqamli iqtisodiyot” ilmiy-elektron jurnali sayti.